

בתי הקברות הישנים בחיפה:

רקע: בתי הקברות הישנים בחיפה:

מסלול הטיול קצר יחסית, אך מציע למטיילים "חווייה נקרופילית" מיוחדת. בהליכה נינוחה של כקילומטר וחצי בלבד, נעבור לא פחות מארבעה בתי קברות היסטוריים וכן מערת קבורה קדומה. בתי קברות אלו חושפים בפני המבקרים פרקים שונים בתולדות חיפה והסביבה, כמו גם דמויות שונות שחיו ופעלו בחיפה - אך לא רבים המטיילים בהם. חלק מבתי הקברות מטופחים יחסית ואחרים סובלים מהזנחה, ובכל זאת המטייל הסקרן ימצא בהם עניין רב.

איך להגיע:

המסלול אינו מעגלי, אולם המרחק בין נקודת ההתחלה לסיום הוא 700 מ' בלבד. נקודת ההתחלה היא בצומת שדרות ההגנה/דרך יפו ושדרות ג'יימס דה-רוטשילד, במרחק כ- 400 מ' מתחנת הרכבת בת גלים, ולצד תחנת "דולפין" של המטרונית. החדשה בחיפה.

נקודת הסיום היא בשער המזרחי של בית הקברות היהודי הישן, בדרך יפו בקרבת רחוב יצחק שדה. ניתן לחנות ברחובות באזור, ובנקודת הסיום יש מספר מקומות חנייה ללא תשלום, אך מומלץ לבצע את המסלול בסיוע תחבורה ציבורית.

תיאור מסלול הטיול:

מסלול ההליכה משלב מספר בתי קברות, כל אחד וסיפורו.

מנקודת ההתחלה נלך מזרחה בצד הצפוני של דרך יפו, ובמרחק 150 מ' מהצומת נגיע לאשכול של שלושה בתי קברות הצמודים זה לזה - שני בתי קברות בריטיים ובית קברות טמפלרי.

זהו בית קברות. בית הקברות הראשון בו נפגוש הוא בית הקברות הצבאי הבריטי מטופח בו קבורים חיילים בריטיים שנפלו במלחמת העולם הראשונה וזמן קצר לאחריה (1918-1922), ונקברו הרחק מביתם. בחלקה חדשה יותר של בית הקברות, נקברו חיילים שנפלו במלחמת העולם השנייה. בארץ יש מספר בתי קברות צבאיים בריטיים, שהגדולים שבהם הם ברמלה, בהר הצופים ובבאר שבע.

ניכנס לבית הקברות דרך שער מתכת (אותו יש לסגור אחרינו). בצד ימין צלב גדול שאותו הציבו הבריטים בבתי הקברות הצבאיים - "צלב ההקרבה" נמצא לחללי מלחמת העולם הראשונה.

על הקברים רשומים פרטי החללים כמו גם השתייכותם הדתית וסמל היחידה בה שירתו. רוב הקבורים במתחם זה היו נוצרים, אך לצידם נקברו גם ארבעה חיילים יהודים.

בדופן הצפונית של בית הקברות בולטת מצבה המוגבהת מסביבתה, שאינה שייכת רעיתו של לורנס אוליפנט - סופר, לחיילים. זוהי מצבת קברה של אליס אוליפנט ודיפלומט בריטי מחובבי הציונות, שמזכירו האישי - נפתלי הרץ אימבר - חיבר את וכן בבית נוסף ההימנון הלאומי "התקווה". אוליפנט התגורר בדליית אל-כרמל. במושבה הגרמנית בחיפה. במהלך שהותו בארץ נפטרה רעייתו ונקברה כאן. אוליפנט עצמו מת ונקבר בלונדון

מעבר למצבת אליס אוליפנט נבחין בשביל רחב בכיוון מזרח-מערב, החוצץ בין בית מבחינה היסטורית, היה עלינו הקברות הצבאי הבריטי ובין בית הקברות הטמפלרי להתחיל את הביקור בבית הקברות הטמפלרי, אולם השער הייעודי לבית קברות זה נעול בדרך כלל (ואין בשטח מידע כלשהו על שעות הפתיחה) - ולכן הגישה מתבצעת דרך בית הקברות הצבאי הבריטי.

הטמפלרים, גרמנים פרוטסטנטים, התיישבו במספר מושבות בארץ ישראל במחצית השנייה של המאה ה-19. עם עליית הנאצים לשלטון בגרמניה, והזדהות רבים מהם עם המפלגה הנאצית, גורשו רבים מהטמפלרים ע"י השלטונות הבריטיים. אחרוני הטמפלרים עזבו את הארץ במהלך מלחמת העצמאות, ובמסגרת הסכם השילומים בין ישראל לגרמניה פוצו גם הטמפלרים על הרכוש שלהם בישראל.

כאן קבורים בעיקר נפטרי "המושבה הגרמנית" הסמוכה (שהוקמה בשנת 1868) וכן נפטרי מושבת הבת "כרמלהיים" (כיום מרכז הכרמל). בית הקברות החל לפעול בשנת 1869. מהשביל הראשי (מזרח-מערב) מסתעף שביל בציר צפון-דרום, המחלק את המתחם הטמפלרי לשניים ומוביל לאנדרטה גדולה לזכר החללים הגרמניים בני חיפה שנפלו במלחמת העולם הראשונה.

בגדר המזרחית של בית הקברות נמצאת מצבה לזכר ראשוני הטמפלרים שניסו להיאחז בעמק בשנים 67-1868 ומתו ממחלת הקדחת - מתיישבי מג'דל (מגדל העמק), ח'ניפיס (קיבוץ שריד) וסמוניה (תל שימרון).

(1857-1925) בין האנשים הידועים הקבורים כאן, קבור חוקר הארץ גוטליב שומאכר י. שערך מחקר מקיף בגולן והיה הארכיאולוג הראשון שחפר בתל מגידו, (1857-1887). פרט לטמפלרים, קבורים בבית הקברות גם מספר בריטים, שהכיתוב על מצבותיהם הוא כמובן באנגלית ולא בגרמנית.

בצומת השביל הראשי והמשני, בחלק המערבי, נמצאת מצבה שטוחה לזכר ולדהיים (אלוני אבא) ובית לחם (בית -הטמפלרים שישבו במושבות הגליל התחתון לחם הגלילית). קברי הטמפלרים ממושבות אלו הועברו לבית הקברות בחיפה לאחר מלחמת העצמאות.

בשטח פזורות מצבות נוספות שלחלקן סגנונות ייחודיים.

מכאן נצא חזרה לרחוב הראשי, נפנה שמאלה ואחרי עשרות מטרים נפנה שוב (templerhof) שמאלה, לשביל רחב ובו שילוט לבית הקברות הטמפלרי.

כעת נפנה למדשאה המגודרת מצד ימין (מזרח) של השביל. מדשאה זו מחולקת ע"י קיר אבן נמוך לשתי חלקות. החלקה הדרומית, הסמוכה לכביש, מנציחה את זכרם של חיילים הודים ששירתו בצבא הבריטי במלחמת העולם הראשונה, גופותיהם נשרפו כמנהג ההינדים ואפרם נקבר במקום זה.

החלקה הצפונית מנציחה את זכרם של חיילים מוסלמיים ששירתו בצבא הבריטי (ההודי) במלחמה, ונקברו בקבר אחים.

החיילים ההודים מילאו תפקיד מרכזי במערכה לכיבוש חיפה במלחמת העולם הראשונה. ב- 22 בספטמבר 1918 קיבלו הבריטים מידע שגוי על כך שהטורקים נוטשים את העיר. הכוחות שהתקדמו לכיוון העיר נתקלו באש באזור נשר של ימינו. לכן, שלחו הבריטים שני גדודי פרשים הודים שהסתערו על העמדות הטורקיות באזור תחנת הרכבת חיפה מזרח. מפקד אחת הפלוגות, רס"ן דלפאט סינג, נהרג בהסתערות אולם לוחמיו השלימו את המלאכה וכבשו את העמדות. סינג קיבל לאחר מותו את התואר "גיבור חיפה" ואנדרטה לזכרו הוקמה בדלהי שבהודו. ב- 23 בספטמבר מדי שנה נערך טקס לזכרו בהודו. בעקבות פנייה של העמותה למורשת חיפה ועיריית חיפה לשגרירות ההודית, נערך בשנים האחרונות טקס צבאי לזכרו גם בישראל, בתאריך הקרוב ל- 23 בספטמבר, בהשתתפות חיילים הודים. מועד האירוע משתנה מדי שנה, ומומלץ לברר זאת עם עיריית חיפה.

נשוב לשביל הראשי ונמשיך עוד מספר מטרים, לעבר בית הקברות האזרחי הבריטי. בבית קברות זה נקברו נפטרים בשנים הראשונות של תקופת המנדט, ובפרט שוטרים P בריטיים על מצבות קבריהם מופיע סמל המשטרה הבריטית בארץ - שתי אותיות. המשולבות זו בזו. קבורים כאן גם כמה ערבים נוצרים שהכיתוב על קבריהם הוא בערבית

בולטות כאן שלוש מצבות שאינן של שוטרים. הראשונה הינה מצבת קברו של המשלבת פסל וסמל הרפואה - אך ללא פרטי הנפטר (עפ"י השומר במקום, רופא שמו ד"ר זועורוב). מצבה נוספת היא כפי הנראה של ערבייה נוצרייה ילידת ביירות, והכיתוב על שלוש מארבע הדפנות הוא בערבית. בדופן אחת יש דיוקן מלאך.

מצבה שלישית פחות בולטת מפתיעה בכיתוב בעברית בצידה האחורי, כנראה קברו בסוף הקיץ. של יהודי מומר בשם מיכאל סמית. בקרבתה פורחות חבצלות

בחלק הצפון-מזרחי של בית הקברות נמצא שטח מחופה שברי רעפים ובו מצבה חדשה (נחנכה בקיץ 2013) המנציחה את זכרם של תשעה חיילים בריטיים שטבעו בחורף 1922. קברי החיילים אותרו בידי במהלך אימון צליחה בנהר הירדן ההיסטוריון החיפאי מיקי גוטשלק, ובעקבות זאת הוקמה המצבה החדשה בטקס צבאי בהשתתפות נציגים בריטיים וישראליים.

מעבר למסילת הרכבת נראית כנסייה נוצרית.

מכאן נשוב חזרה לדרך יפו, ונפנה שמאלה. בפנייה הראשונה שמאלה, נפנה לרחוב א.ל. זיסו, נחצה את מסילת הרכבת (זהירות - אין הפרדה מפלסית בנקודה זו) ומייד אחרי המחסום נפנה ימינה ונלך במקביל לרכבת.

לאחר כמה עשרות מטרים נבחין בגרם מדרגות היורד לפתח נעול מתחת לפסי שלט במקום מזהה. "המסילה. כאן נמצאת מערת קבורה משוחזרת - "אל-עתיקה כאן את קבריהם של הרמב"ן ומספר רבנים נוספים, אולם המקום נעול ומוזנח, ואנו נסתפק בהצצה מבחוץ.

המערה שומרה ושוחזרה במהלך העבודות להכפלת מסילת הרכבת.

נמשיך עוד כמה עשרות מטרים, ונפנה ימינה למעבר תת-קרקעי מתחת למסילה ולכביש הגובל. מעבר זה יוציא אותנו לרחוב דוגית, בסופו נגיע לדרך יפו (ולשלט כתום ישן המפנה מבקרים למערת הקבורה). כאן נפנה שמאלה ונגיע עד מהרה לבית הקברות היהודי הישן.

זהו בית קברות צפוף ומוזנח ביותר, ששימש את הנפטרים בחיפה עד לתקופת המנדט הבריטי, וכן במהלך תקופת המנדט. בית הקברות שופץ בצורה חסרת רגישות לערכו ההיסטורי, ורבות מהמצבות העתיקות שוקעו במצבות בטון אפורות ומכוערות.

לבית הקברות יש שתי כניסות, ואנו ניכנס בכניסה הראשונה (המערבית). בחלק זה נמצאים קברים שהם אמנם חדשים יחסית (שנות ה-1920-1940) אולם הם המעניינים יותר עבור מרבית המטיילים באתר. בין היתר קבורים כאן חלוצי גדליהו וילבושביץ, שמואל יוסף -התעשייה העברית בחיפה ובוני חיפה העברית פבזנר, שמואל איצקוביץ ואחרים. פבזנר נקבר ב"אוהל" קבורה, ומשמאל לו - בניצב למרבית המצבות - קבורה רעייתו, ביתו של הסופר אחד העם.

וקרוב יחסית, בולט כאן גם קבר האחים לחללי מאורעות תרפ"ט בחיפה ובסביבתה לדופן הצפונית של בית הקברות נבחין בצמד מצבות לזכר עובדים שנהרגו באסון במחצבת "סולל בונה" בעתלית. על חלק מהמצבות הישנות יש כתובות בשפה מליצית, לא תמיד מובנת, אך כדאי לשוטט בין המצבות ולחפש סיפורים מעניינים, סגנונות עיצוביים שונים ועוד. נשים לב כי לרוב הנקברים נטמנו בשורות נפרדות לגברים ולנשים. המעברים בין המצבות צרים ולעיתים חסומים בצמחייה גבוהה, ויש להיזהר.

לצד דופן בית הקברות נמצאת רחבה מוגבהת אליה נאספו עצמות שהועברו ממקומן עם סלילת הכביש שמצפון לבית העלמין.

במרכז בית הקברות נמצא "אוהל" מודרני ומכוער מעל קברו של הרב ניסים יוסף שזכה ל"פולחן קברים" סביב מצבתו. שביל בטון מקשר מצבה זו עם, אלנקווה הכניסה המזרחית לבית הקברות, בה נמצא "אוהל" מודרני נוסף סביב קברו האמוראים היו חכמי ארץ ישראל ובבל שפעלו. של האמורא רבי אבדימי מחיפה בתקופה שבין חתימת המשנה לחתימת התלמוד (במהלך התקופות הרומאית והביזנטית). אבדימי התפרסם במספר הלכות ואימרות, ובין היתר מיוחסת לו האימרה "מיום שחרב בית המקדש ניטלה נבואה מן הנביאים וניתנה לחכמים". קבר זה מהווה אתר עלייה לרגל למתפללים מהסביבה, המשקיעים זמן ומאמץ רב בתפילות אולם אינם נותנים את הדעת לתחזוקה הכוללת של בית הקברות. המצבה באתר היא חדשה יחסית, וב"אוהל" יש הפרדה בין גברים ונשים (שאינה קיימת בשאר חלקי המסלול). כאן מסתיים המסלול, ולאחרי הליכה ניתן להמשיך מכאן אל המושבה הגרמנית הסמוכה.

פריחת ומוקדי עניין עונתיים:

- בבית הקברות האזרחי אוגוסט-ספטמבר - פריחת חבצלת החוף. הבריטי

שירותים למטיילים:

- תחנות דלק בשני קצוות המסלול.

הערות ואזהרות:

- יש לבוא בלבוש הולם, ללא כניסה לחיות מחמד.
- בבית הקברות היהודי הישן, המעבר בין המצבות אינו מוסדר וקיימת עשבייה גבוהה. מומלץ להגיע עם מכנסיים ארוכים ונעליים סגורות.
- המסלול חשוף לשמש, והעדר הצל בולט במיוחד בבית הקברות היהודי הישן.

